

JAMS

مجله دانشگاه علوم پزشکی اراک

دوره بیست و یکم، شماره پنج، مهر و آبان ۱۳۹۷

journal homepage: <http://jams.arakmu.ac.ir>

مقاله پژوهشی

پیش‌بینی رفتار انحرافی نوجوانان بر مبنای آسیب‌پذیری فردی و مجال خطر در خانواده، همسالان، مدرسه و همسایگی در دبیرستان‌های شهر تهران

مجتبی حبیبی^۱، نیکزاد قنبری^۲، مولود سیوندیان^{۳*}، هانیه مهدی‌زاده هنجنی^۴

۱. گروه روانشناسی سلامت، دانشکده علوم رفتاری و سلامت روان (انستیتو روانپزشکی تهران)، دانشگاه علوم پزشکی ایران، تهران، ایران.
۲. گروه روانشناسی بالینی، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران.
۳. گروه روانشناسی، پردیس فارابی دانشگاه تهران، قم، ایران.
۴. گروه مشاوره، واحد تهران مرکز، دانشگاه آزاد، تهران، ایران.

چکیده

زمینه و هدف: پژوهش حاضر با هدف بررسی پیش‌بینی رفتار انحرافی نوجوانان بر مبنای آسیب‌پذیری فردی و مجال خطر در خانواده، همسالان، مدرسه و همسایگی در دبیرستان‌های شهر تهران انجام گرفت.

مواد و روش‌ها: روش بررسی حاضر مقطعی و از نوع همبستگی و جامعه آماری این پژوهش شامل همه دانش‌آموزان دختر و پسر مناطق ۲۰ گانه شهر تهران بود که در سال تحصیلی ۹۴-۱۳۹۳ در مقطع دبیرستان (متوسطه) مشغول به تحصیل بودند. تعداد نمونه در این پژوهش، ۱۸۴۷ نفر شامل ۹۴۶ نفر دختر (۵۱/۲ درصد) و ۹۰۱ نفر پسر (۴۸/۸ درصد) بود. نمونه‌گیری به صورت خوشه‌ای چند مرحله‌ای اجرا شد و شرکت‌کنندگان در این پژوهش مقیاس عوامل و رفتارهای محافظت‌کننده و خطرناک روانی اجتماعی را پر کردند. داده‌ها با استفاده از تحلیل رگرسیون چندگانه روش گام به گام و نرم‌افزار آماری SPSS نسخه ۲۴ تحلیل شد.

یافته‌ها: نتایج پژوهش حاضر نشان داد که از بین متغیرهای پیش‌بین، مجال خطر/دسترسی‌پذیری ($B = 0/67, t = 13/28, p < 0/001$)، آسیب‌پذیری/خانواده ($B = 0/37, t = 8/57, p < 0/001$) و آسیب‌پذیری/مدرسه ($B = 1/14, t = 6/7, p < 0/001$)، اثر پیش‌بینی‌کنندگی معنی‌داری بر شاخص تعدیل شده رفتار انحرافی در نوجوانان دارند، هم‌چنین، نوجوانان دختر بیشتر از نوجوانان پسر ($t(1823) = 4/82, p < 0/01$) رفتار انحرافی انجام می‌دهند.

نتیجه‌گیری: آسیب‌پذیری فردی و مجال خطر در سطح خانواده و مدرسه، رفتار انحرافی در نوجوانان را پیش‌بینی می‌کنند. از این‌رو، لازم است در اقدامات پیشگیرانه و مداخلاتی برای این گروه سنی، مولفه‌های خطرناک در سطوح فردی، مدرسه و خانواده مدنظر قرار گیرد.

اطلاعات مقاله

تاریخ دریافت: ۹۶/۱۱/۰۹

تاریخ پذیرش: ۹۷/۰۳/۲۸

تاریخ انتشار: ۹۷/۰۸/۱۵

واژگان کلیدی

جمعیت آسیب‌پذیر

خانواده

رفتار انحرافی در نوجوانان

گروه همسالان

مدرسه

همسایگی

*نویسنده مسئول:

مولود سیوندیان

آدرس پستی: تهران، ایران، پردیس فارابی
دانشگاه تهران، گروه روانشناسی.

تلفن: +98 936 904 7797

نمابر: +98 21 6650 6853

E-mail:
moloudsivandian@ut.ac.ir

۱. مقدمه

رفتار انحرافی به رفتاری گفته می‌شود که افراد یک گروه به وسیله آن، هنجارهای جامعه‌ای که در آن هستند را نقض می‌کنند. این رفتارها شامل رفتارهایی مثل دزدی، مصرف مواد، فرار، تجاوز و خشونت می‌شوند (۱). میزان شیوع و بروز رفتارهای انحرافی به میزان زیادی در دوره نوجوانی و بزرگسالی افزایش می‌یابد (۲). شیوع بالای رفتارهای انحرافی در این گروه سنی احتمالاً به دلیل تغییرات زیستی، شناختی و اجتماعی است (۳). توانایی کنترل شناختی در دوره نوجوانی به اندازه کافی رشد پیدا نکرده و همین مسئله آنان را در برابر رفتارهای انحرافی آسیب‌پذیرتر می‌کند (۴). رفتار انحرافی در نوجوانی با افزایش مصرف مواد، جرم، اختلافات خانوادگی، اختلال در عملکرد تحصیلی و افزایش احتمال مرگ غیرطبیعی (ناشی از خودکشی، دیگرکشی و سوء مصرف الکل) در بزرگسالی همراه است (۵). انواع عوامل فردی، خانوادگی و اجتماعی مثل مدرسه، همسالان و همسایگان، رفتار انحرافی در نوجوانان را پیش‌بینی می‌کنند (۶). ناامیدی، نگرش مثبت فرد و خانواده نسبت به رفتارهای انحرافی، نظارت کم والدین، نداشتن ارتباط مناسب با والدین، نبود قوانین مشخص و محکم در خانواده از عوامل فردی و خانوادگی موثر بر رفتارهای انحرافی در نوجوانان هستند. همچنین فشار همسالان و ارتباط با دوستان و همسالانی که رفتارهای انحرافی انجام می‌دهند، باعث افزایش تمایل نوجوانان به این رفتارها می‌شوند (۷، ۸). ناتوانی در کنترل بر رفتار و به عبارت دیگر داشتن ویژگی‌هایی مثل عزت نفس پایین، تکانشی بودن، بیش‌فعالی، خودکنترلی پایین و ناتوانی در به تعویق انداختن امیال از دیگر عواملی هستند که آسیب‌پذیری فرد را نسبت به رفتارهای انحرافی افزایش می‌دهد (۱، ۹). در این زمینه، نظریه رفتار پرخطر جیسر یکی از مهم‌ترین نظریه‌های مربوط به انجام رفتارهای پرخطر در نوجوانان است و احتمال وقوع رفتارهای پرخطر را براساس عوامل خطر و محافظت‌کننده روانی-اجتماعی و نقش آن‌ها در وقوع رفتارهای پرخطر مانند رفتارهای انحرافی، مصرف مواد، الکل و روابط جنسی بی‌حفاظ توضیح می‌دهد.

عوامل خطر شامل مجال انجام رفتار پرخطر (مجال خطر) و آسیب‌پذیری برای انجام رفتار پرخطر (آسیب‌پذیری نسبت به خطر) هستند که احتمال انجام رفتارهای پرخطر را افزایش می‌دهند (۱۰). مجال خطر ادراک دسترسی‌پذیری به مواد و امکان انجام رفتارهای انحرافی را در محیط خانه و در بین همسایگان می‌سنجد. آسیب‌پذیری نسبت به خطر هم عوامل فردی مانند افسردگی، عزت نفس پایین، ادراک شانس کم‌تر برای موفقیت در زندگی و انتظار پایین برای موفقیت در مدرسه و نقش این عوامل را بر افزایش رفتارهای ضداجتماعی بررسی می‌کند (۱۱). در توجیه این نظریه می‌توان گفت، رفتار نوجوانان به میزان زیادی تحت تاثیر خانواده و همسالان است. نظارت والدین بر رفتار نوجوانان باعث کاهش رفتارهای انحرافی، مصرف مواد و روابط جنسی زودرس و پرخطر در آن‌ها می‌شود (۱۲)، همچنین، وضع قوانین محکم و ثابت و کنترل فرزندان توسط والدین و داشتن رابطه مناسب با آن‌ها با کاهش رفتارهای انحرافی در نوجوان همراه است (۱۳). ارتباط قابل توجهی بین انجام رفتار انحرافی در همسالان و دوستان و رفتار انحرافی در نوجوانان صرف‌نظر از نوع آن وجود دارد (۱۴). همچنین پژوهش‌ها نشان می‌دهند (۱۵) که خشونت و مصرف مواد توسط همسایه‌ها با افزایش مصرف مواد در نوجوانی همراه است. شرکت در مدرسه، موفقیت تحصیلی بیش‌تر و داشتن معلمان حمایت‌گر نیز خطر انجام رفتارهای انحرافی را کاهش (۶، ۱۶) و اعتماد به نفس پایین و افسردگی نیز آسیب‌پذیری آنان را در برابر رفتارهای انحرافی افزایش می‌دهد (۱). پسران بیش‌تر از دختران رفتارهای انحرافی انجام می‌دهند که این موضوع با پژوهش‌های پیشین (۱۷) همسو بود. نوجوانان پسر بیش‌تر از نوجوانان دختر ممکن است رفتارهای انحرافی را در بین همسالان همجنس خود مشاهده کنند و آن‌ها را الگو قرار دهند، همچنین پسران بیش‌تر از دختران عضو گروه‌هایی می‌شوند که رفتارهای ضداجتماعی مانند مصرف الکل و مواد، دزدی، فرار از مدرسه و خشونت انجام می‌دهند. پژوهش‌های بسیاری در رابطه با عوامل مربوط به رفتارهای انحرافی در نوجوانان در جوامع غربی به طور

پرورش شهر تهران چند منطقه (۵ منطقه از شمال، جنوب، شرق، غرب و مرکز تهران)، از هر منطقه چند دبیرستان و از هر دبیرستان چند کلاس از پایه‌های مختلف انتخاب شد و در نهایت تعداد ۱۸۶۰ دانش‌آموز به‌طور تصادفی انتخاب گردید و پرسشنامه‌ها در بین آن‌ها توزیع و سپس جمع‌آوری شد. پیش‌تر این اطمینان به شرکت‌کنندگان داده شد که تمام اطلاعات محرمانه هستند و آن‌ها حق داشتند که در صورت عدم تمایل در این بررسی شرکت نکنند. ملاک‌های ورود شامل تحصیل در مقطع دبیرستان، مجرد بودن و قرار داشتن در دامنه سنی ۱۴ الی ۱۹ سال بود. ملاک‌های خروج عدم تمایل به شرکت در پژوهش و پاسخ‌دهی ناقص به سئوالات بود. برای افراد نمونه مورد بررسی توضیح مختصری در مورد موضوع و اهداف پژوهش داده شد. به دانش‌آموزان گفته شد تمام اطلاعات برای امور پژوهشی مورد استفاده قرار خواهند گرفت و همچنین تاکید شد که ذکر نام آن‌ها در پرسشنامه ضرورتی ندارد. داده‌ها با روش تحلیل رگرسیون چندگانه به روش گام‌به‌گام و با استفاده از نرم‌افزار آماری SPSS نسخه ۲۴ تحلیل شد.

ابزارهای پژوهش

مقیاس عوامل و رفتارهای محافظت‌کننده و خطرناک روانی اجتماعی (MPPFPRFB): این مقیاس از مقیاس‌های عوامل و رفتارهای محافظت‌کننده و خطرناک روانی اجتماعی در زمینه رفتارهای پرخطر است که توسط جیسر و همکاران تهیه شده است (۱۱). این ابزار دارای ساختاری سلسله‌مراتبی است که از دو بخش عمده: الف) عوامل محافظ و ب) عوامل خطرناک تشکیل شده است.

در این پژوهش، مولفه‌های رفتار انحرافی، خطر آسیب‌پذیری/خانواده، خطر آسیب‌پذیری/همسالان، خطر آسیب‌پذیری/مدرسه و نیز مجال خطر/خانواده، مجال خطر/دسترسی‌پذیری و مجال خطر/همسایگی استفاده شده است. آلفای کرونباخ مولفه رفتار انحرافی ۰/۸۶، آلفای کرونباخ خطر آسیب‌پذیری/خانواده ۰/۶۹، آسیب‌پذیری/همسالان ۰/۷۶، آسیب‌پذیری/مدرسه ۰/۷۴، مجال خطر/خانواده ۰/۷۸،

گسترده‌ای انجام شده است که هرکدام جنبه‌ای از مولفه‌های مرتبط و تاثیرگذار بر رفتار انحرافی را مورد بررسی قرار داده‌اند. هرچند که این پژوهش‌ها در بعضی از زمینه‌ها در جامعه ما نیز کاربرد دارند، با این حال، ساخت هر جامعه و فرهنگ هر جامعه‌ای با جوامع دیگر متفاوت است. بنابراین ممکن است عوامل تبیین‌کننده رفتار انحرافی در نوجوانی و میزان همبستگی هر عامل با این پدیده متفاوت باشد. از این‌رو، با توجه به کمبود پژوهش جامع در زمینه رفتار انحرافی و افزایش شیوع این رفتارها در بین نوجوانان ایرانی در سال‌های اخیر، پژوهش حاضر با هدف پیش‌بینی رفتار انحرافی نوجوانان بر مبنای خطر آسیب‌پذیری و مجال خطر در سطح خانواده، همسالان، مدرسه و همسایگی در دبیرستان‌های شهر تهران انجام شد. همچنین مقایسه نوجوانان دختر و پسر از نظر میزان انجام رفتارهای انحرافی نیز به عنوان هدف جانبی مورد بررسی قرار گرفت.

۲. ملاحظات اخلاقی

این مطالعه با کد ۶۰۰/۱۴۸۹ به تصویب کمیته اخلاق پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی رسیده است.

۳. مواد و روش‌ها

این پژوهش، یک پژوهش مقطعی و از نوع همبستگی بود که رفتار انحرافی متغیر وابسته و خطر آسیب‌پذیری و مجال خطر در سطح خانواده، همسالان، مدرسه و همسایگی متغیرهای پیش‌بین پژوهش به حساب می‌آمدند. جامعه آماری این پژوهش شامل همه دانش‌آموزان دختر و پسر مناطق ۲۰ گانه شهر تهران بود که در سال تحصیلی ۹۴-۱۳۹۳ در مقطع دبیرستان (متوسطه) مشغول به تحصیل بودند. جمعیت آماری بر اساس پرس‌وجو از مسئولان آموزش و پرورش حدود ۲۰۰ هزار نفر و تعداد نمونه در این پژوهش با در نظر گرفتن جدول مورگان، ۱۸۴۷ نفر در نظر گرفته شد. نظر به گسترده بودن جامعه آماری، نمونه‌گیری به صورت خوشه‌ای چند مرحله‌ای اجرا شد، به این ترتیب که از مناطق ۲۰ گانه آموزش و

ندادند. در رابطه با وضعیت شغلی مادران گروه نمونه ۲۱۰ نفر (۱۱/۳ درصد) کارمند یا دارای شغل دولتی، ۱۲۳ نفر (۶/۶ درصد) دارای شغل آزاد و ۱۴۸۸ نفر (۸۰/۰ درصد) خانه‌دار بودند و ۳۹ نفر (۲/۱ درصد) نیز این سوال را پاسخ ندادند.

جدول ۱. همبستگی بین مولفه‌های مجال خطر و آسیب‌پذیری با رفتار انحرافی

متغیرها	M	SD	رفتار انحرافی
مجال خطر/خانواده	۴/۲۶	۲/۰۷	۰/۲۹**
مجال خطر/همسایه	۳/۴۷	۱/۷۸	۰/۳۱**
مجال خطر/دسترس‌پذیری	۷/۷	۲/۹	۰/۳۸**
آسیب‌پذیری/خانواده	۱۲/۵۳	۳/۴	۰/۳۱**
آسیب‌پذیری/همسالان	۲/۷۷	۰/۹۹	۰/۲۱**
آسیب‌پذیری/مدرسه	۲/۱۸	۰/۸۸	۰/۲۳**
رفتار انحرافی	۱۶/۵۷	۶/۷	۱

$p < ۰/۰۵$ *, $p < ۰/۰۱$ **

آزمون تی مستقل به منظور مقایسه میانگین نمرات رفتار انحرافی در پسران و دختران نشان داد که میانگین رفتار انحرافی در پسران ($M = ۱۷/۳۲$) در مقایسه با دختران ($M = ۱۵/۸۲$) به طور معنی‌داری ($t_{(۱۸۲۳)} = ۴/۸۲$, $p < ۰/۰۱$) بالاتر است.

برای بررسی اثر پیش‌بینی‌کنندگی ابعاد آسیب‌پذیری و مجال خطر روی رفتار انحرافی، از تحلیل رگرسیون چندگانه به روش گام به گام استفاده شده است.

جدول ۲. بررسی اثر پیش‌بینی‌کنندگی ابعاد آسیب‌پذیری و مجال خطر بر رفتار انحرافی

متغیرهای پیش‌بین	B	S. E	Beta	t	p	R	R2	F	p
مقدار ثابت	۴/۱۱۵	۰/۶۳	-	۶/۴۸	۰/۰۰۱				
مجال خطر/دسترس‌پذیری	۰/۶۷	۰/۰۵	۰/۳	۱۳/۲۸	۰/۰۰۱	۰/۴۹	۰/۲۵	۱۵۵/۳	۰/۰۰۱
مجال خطر/خانواده	۰/۳۷	۰/۰۴۴	۰/۱۹	۸/۵۷	۰/۰۰۱				
آسیب‌پذیری/مدرسه	۱/۱۴	۰/۱۷	۰/۱۵	۶/۷	۰/۰۰۱				

پیش‌بینی‌کنندگی معنی‌داری دارد ($p < ۰/۰۰۱$)، $F(۳, ۱۷۴۲) = ۱۵۵/۳$ ، $p < ۰/۰۰۱$ ، از بین متغیرهای پیش‌بین، مجال خطر/دسترس‌پذیری ($t = ۱۳/۲۸$, $p < ۰/۰۰۱$)، $B = ۰/۰۶۷$ ، و مجال خطر/خانواده ($t = ۸/۵۷$, $p < ۰/۰۰۱$)، $B = ۰/۳۷$ ، و آسیب‌پذیری/مدرسه ($t = ۶/۷$, $p < ۰/۰۰۱$)، $B = ۱/۱۴$ اثر

مجال خطر/همسایگی ۰/۸۴ و مجال خطر/دسترس‌پذیری ۰/۷۱ محاسبه شده است (۱۴). در رابطه با این مقیاس، تاکنون هنجاریابی داخلی صورت نگرفته است.

۴. یافته‌ها

میانگین (انحراف معیار) سن دختران ۱۶/۱ (۱/۱) و پسران ۱۶/۱ (۱/۱) سال و کل تعداد پرسشنامه‌های قابل تجزیه و تحلیل در این پژوهش، ۱۸۴۷ پرسشنامه بود. ۹۴۶ نفر (۵۱/۲ درصد) از این تعداد را دانش‌آموزان دبیرستانی دختر و ۹۰۱ نفر (۴۸/۸ درصد) را دانش‌آموزان پسر تشکیل می‌دادند. از لحاظ پایه تحصیلی، ۴۶۲ نفر از این افراد سال اول (۲۴/۸ درصد)، ۴۵۹ نفر سال دوم (۲۴/۷ درصد)، ۴۰۷ نفر سال سوم (۲۱/۹ درصد)، ۱۶۵ نفر (۸/۹ درصد) سال چهارم یا پیش‌دانشگاهی بودند و ۳۶۷ نفر (۱۹/۷ درصد) نیز این سوال را پاسخ نداده بودند. از نظر رشته تحصیلی، ۳۴۰ نفر (۱۸/۳ درصد) رشته علوم انسانی، ۴۹۹ نفر (۲۶/۸ درصد) رشته علوم تجربی، ۲۲۶ نفر (۱۲/۲ درصد) رشته علوم ریاضی و تعداد ۶۴۲ نفر (۳۴/۵ درصد) رشته عمومی بودند. از نظر وضعیت شغل پدر ۵۹۰ نفر (۳۱/۷ درصد) کارمند یا دارای شغل دولتی، ۱۱۲۳ نفر (۶۰/۴ درصد) دارای شغل آزاد و ۸۹ نفر (۴/۸ درصد) بیکار بودند و ۵۸ نفر (۳/۱ درصد) این سوال را پاسخ

نتایج مرحله آخر رگرسیون گام‌به‌گام بعد از سه گام در جدول ۲ حاکی از آن بود که ابعاد آسیب‌پذیری و مجال خطر روی هم ۲۵ درصد واریانس شاخص تعدیل شده رفتار انحرافی را تبیین می‌کنند. نتایج تحلیل واریانس برای بررسی معنی‌دار بودن مدل پیش‌بینی‌کننده شاخص تعدیل شده رفتار انحرافی نشان داد که حداقل یکی از متغیرهای پیش‌بین اثر

پیش‌بینی‌کنندگی معنی‌داری بر شاخص تعدیل‌شده رفتار انحرافی داشتند.

۵. بحث

مطالعه نشان داد خطر آسیب‌پذیری و مجال خطر در سطح خانواده و مدرسه، رفتار انحرافی در نوجوانان را پیش‌بینی می‌کنند و نوجوانان پسر بیش‌تر از نوجوانان دختر رفتار انحرافی انجام می‌دهند. بر اساس پژوهش حاضر مجال خطر در خانواده و همسایگان با افزایش رفتار انحرافی در نوجوانان همراه است که با پژوهش‌های پیشین (۱۸) همسو است. نوجوانانی که والدین آن‌ها حمایتگر هستند و نظارت بیش‌تری بر رفتار آن‌ها دارند به احتمال کم‌تری رفتارهای انحرافی انجام می‌دهند. هم‌چنین نوجوانانی که ارتباط مناسبی با والدین خود دارند کم‌تر به سمت رفتارهای انحرافی کشیده می‌شوند، به این دلیل که نگرانند به دلیل نقض هنجارهای اجتماعی مورد انتظار توسط آن‌ها تنبیه شوند (۱۹). بر اساس نظریه کنترل اجتماعی نظارت والدین بر رفتار نوجوانان اثرات مستقیم و غیرمستقیمی بر نوجوانان دارد. والدینی که به صورت مستقیم و مداوم بر رفتار نوجوانان نظارت دارند، مجال انجام رفتارهای انحرافی را به فرزندانشان نمی‌دهند و باعث می‌شوند نوجوانان بیش‌تر مطابق با انتظارات والدین رفتار کنند. هم‌چنین نظارت والدین اثرات غیرمستقیم خود را بر رفتار نوجوانان هنگامی که بیرون از خانه هستند می‌گذارد، بنابراین نوجوانانی که موافقت والدین خود را برای انجام چنین رفتارهایی دریافت نمی‌کنند به احتمال کم‌تری به سمت رفتارهای انحرافی سوق پیدا می‌کنند (۱۹). بر اساس نظریه‌های بوم‌شناسی برای مطالعه رشد انسان باید همه موقعیت‌های اجتماعی اعم از خانواده و همسایگان مورد بررسی قرار گرفته شوند (۲۰). موافقت همسایگان با انجام رفتارهای انحرافی و زندگی در محله‌های جرم‌خیز (۱۸) و حضور گروه‌های ضداجتماعی، فقر، مصرف و فروش مواد مخدر به صورت آزاد در بین همسایگان احتمال انجام رفتارهای انحرافی را در نوجوانان افزایش می‌دهد (۵). بر اساس نتایج پژوهش حاضر، آسیب‌پذیری فرد در خانواده با

افزایش رفتارهای انحرافی در نوجوانان همراه است که همسو با نتایج پژوهش‌های پیشین است (۸). خانواده مهم‌ترین عامل اجتماعی شدن برای افراد است. نوجوانانی که توسط والدینشان طرد می‌شوند و یا این‌که تعارض زیادی بین والدین آن‌ها وجود دارد، به احتمال بیش‌تری رفتارهای انحرافی انجام می‌دهند. رفتار انحرافی نتیجه طردشدن و در نتیجه ایجاد خودپنداره منفی در نوجوانان است. نوجوانانی که اعتماد به نفس کم‌تری دارند برای جبران آن بیش‌تر به سمت گروه‌های انحرافی کشیده می‌شوند. کنترل شدید و بی‌ثبات، تنبیه بدنی و غفلت والدین باعث می‌شود نوجوانان کم‌تر کنترل را درونی کنند، اعتماد به نفس کم‌تری داشته باشند و در نتیجه رفتار انحرافی بیش‌تری انجام دهند (۸). هم‌چنین آسیب‌پذیری فرد در مدرسه و بین همسالان افزایش رفتار انحرافی در نوجوانان را به همراه دارد. مدرسه یکی از مهم‌ترین موقعیت‌های اجتماعی در دوره کودکی و نوجوانی است، به این دلیل که نوجوانان بیش‌تر وقت خود را در مدرسه و با دوستانشان سپری می‌کنند و به نظر می‌رسد از تاثیر خانواده بر آن‌ها کاسته می‌شود. بنابراین نوجوانانی که رابطه اجتماعی مناسبی را با مدرسه برقرار می‌کنند به احتمال بیش‌تری رفتارهای بهنجار انجام می‌دهند و موفقیت تحصیلی کسب می‌کنند. هم‌چنین نگرش مثبت نسبت به مدرسه با کاهش رفتارهای انحرافی در نوجوانان همراه است (۲۲). انتظار پایین موفقیت در مدرسه و احساس بیگانگی با مدرسه، نوجوانان را به سمت رفتارهای انحرافی سوق می‌دهد (۲۳). درگیر شدن کم‌تر در فعالیت‌های تحصیلی نه تنها فرصت موفقیت را از دانش‌آموزان می‌گیرد بلکه باعث می‌شود بیش‌تر احساس بی‌کفایتی کنند که خود رفتارهای ضداجتماعی بیش‌تر را به همراه دارد (۲۴). بر اساس پژوهش‌ها، دوستان و همسالان نقش بسیار مهمی در پیش‌بینی جرم، رفتارهای انحرافی و سایر رفتارهای پرخطر دارند (۲۵). بر اساس نظریه یادگیری اجتماعی آکر (۲۶)، رفتارهای انحرافی بر اساس الگوهای رفتاری دیگران یاد گرفته می‌شوند. این نظریه مطرح می‌کند که رفتارهای انحرافی از طریق تقلید از رفتار همسالان و مشاهده پیامدهای مثبت و

محدودیت‌های پژوهش حاضر است که تعمیم آن را به کل نوجوانان ایرانی محدود می‌کند. همچنین، اندازه‌گیری متغیرها بر اساس گزارش‌های خود نوجوانان بوده که ممکن است با دقت به سوال‌های پرسشنامه پاسخ نداده باشند، به این دلیل که اجرا در محیط مدرسه ممکن است موجب شود نوجوانان محافظه‌کارتر به سوالات پاسخ دهند. از محدودیت‌های دیگر این پژوهش این است که رفتار انحرافی در نوجوانانی که ترک تحصیل کرده‌اند را نمی‌سنجد. پیشنهاد می‌گردد پژوهش‌های بعدی در سطح وسیع‌تر و پژوهش‌های طولی اثر تعدیل‌کنندگی و واسطه‌ای متغیرهای پژوهش حاضر را بر رفتارهای انحرافی مورد بررسی قرار دهند. رفتارهای انحرافی در نوجوانان یک نگرانی بزرگ در حوزه سلامت است و از این جهت ضروری است که سیاست‌گذاران و درمان‌گران خانواده مداخلاتی را در جهت کاهش بروز رفتارهای انحرافی در نوجوانان به کار گیرند (۳۰).

۷. تقدیر و تشکر

این مطالعه هیچ‌گونه حامی مالی نداشته است. از تمامی مسئولان آموزش و پرورش و معلمان و دانش‌آموزان دختر و پسر مناطق ۲۰ گانه شهر تهران که در سال تحصیلی ۱۳۹۳-۹۴ در مقطع دبیرستان (متوسطه) مشغول به تحصیل بودند و ما را در انجام این پژوهش یاری کردند، کمال تشکر را داریم.

۸. سهم نویسندگان

تمامی نویسندگان معیارهای استاندارد نویسندگی بر اساس پیشنهادات کمیته بین‌المللی ناشران مجلات پزشکی را دارا بودند.

۹. تضاد منافع

بدین‌وسیله نویسندگان تصریح می‌نمایند که هیچ‌گونه تضاد منافی در خصوص پژوهش حاضر وجود ندارد.

منفی آن کسب می‌شوند. در مقایسه با کودکان و بزرگسالان، نوجوانان اهمیت بیش‌تری برای دوستانشان قائل هستند، زمان بیش‌تری را با دوستانشان سپری می‌کنند و بیش‌تر تحت تاثیر نگرش و رفتارهای دوستانشان قرار می‌گیرند (۲۷). زمانی که نوجوانان به خاطر ارزش‌ها، نگرش‌ها و رفتارهای ضداجتماعی توسط دوستان خود تشویق شوند، انجام رفتارهای انحرافی در بین نوجوانان افزایش می‌یابد (۱۳). ادراک انجام رفتارهای انحرافی توسط همسالان به میزان زیادی انجام رفتارهای مشابه در نوجوانان را پیش‌بینی می‌کند (۲۸). دوره نوجوانی دوره‌ای است که میزان افسردگی و رفتارهای ضداجتماعی مثل مصرف مواد در آن افزایش می‌یابد (۲۹). پژوهش‌ها همچنین نشان داده‌اند افسردگی در نوجوانان با افزایش رفتارهای انحرافی در آنان همراه است. به این ترتیب که نوجوانان برای کاهش عواطف منفی خود دست به رفتارهایی مثل مصرف الکل، سیگار و ماری‌جوانا می‌زنند. افراد افسرده در روابط اجتماعی خود مشکل دارند و بیش‌تر احساس تنهایی می‌کنند. بنابراین با عضویت در گروه‌های ضداجتماعی، اعتماد به نفس کم و عواطف منفی خود را جبران می‌کنند (۳۰). همچنین پسران بیش‌تر از دختران رفتارهای انحرافی انجام می‌دهند که با پژوهش‌های پیشین (۱۷) همسو بود. نوجوانان پسر بیش‌تر از نوجوانان دختر ممکن است رفتارهای انحرافی را در بین همسالان همجنس خود مشاهده کنند و آن‌ها را الگو قرار دهند، همچنین پسرها بیش‌تر از دخترها عضو گروه‌هایی می‌شوند که رفتارهای ضداجتماعی مانند مصرف الکل و مواد، دزدی، فرار از مدرسه و خشونت انجام می‌دهند.

۶. نتیجه‌گیری

خانواده، مدرسه، همسالان و همسایگان مهم‌ترین افراد و موقعیت‌های اجتماعی هستند که نوجوانان با آن‌ها در ارتباطند و از این جهت در برنامه‌های پیش‌گیرانه و مداخلاتی در حوزه رفتارهای انحرافی باید این موقعیت‌ها و تاثیر آن‌ها را هدف قرار داد. محدود بودن نمونه مورد بررسی به نوجوانان تهرانی از

References

1. Murray J, Farrington DP. Risk factors for conduct disorder and delinquency: key findings from longitudinal studies. *The Canadian Journal of Psychiatry*. 2010; 55(10):633-42.
2. Remschmidt H, Walter R. The long-term outcome of delinquent children: a 30-year follow-up study. *Journal of neural transmission*. 2010; 117(5):663-77.
3. Huang DY, Lanza HI, Murphy DA, Hser YI. Parallel development of risk behaviors in adolescence: potential pathways to co-occurrence. *International journal of behavioral development*. 2012; 36(4):247-57.
4. Steinberg L. A social neuroscience perspective on adolescent risk-taking. *Developmental review*. 2008; 28(1):78-106.
5. Ryan JP, Hong JS, Herz D, Hernandez PM. Kinship foster care and the risk of juvenile delinquency. *Children and Youth Services Review*. 2010; 32(12):1823-30.
6. Obando D, Trujillo A, Trujillo CA. Substance use and antisocial behavior in adolescents: The role of family and peer-individual risk and protective factors. *Substance use & misuse*. 2014; 49(14):1934-44.
7. Mosqueda-Díaz A, Carvalho Ferriani MD. Factores protectores y de riesgo familiar relacionados al fenómeno de drogas, presentes en familias de adolescentes tempranos de Valparaíso, Chile. *Revista Latino-Americana de Enfermagem*. 2011;19.
8. Sharma A. Correlates of juvenile delinquency: the role of family environment and self-esteem. *Advances in Asian Social Science*. 2012; 4(1):773-7.
9. Khushabi K, Moradi S, Habibi M. Risk and protective factors of drug abuse in high school students. *Iranian Journal of Psychiatry & Clinical Psychology*. 2012; 17(4).
10. Jessor R, Donovan JE, Costa F. Problem Behavior Theory and Behavioral Health in Adolescence. In *Problem Behavior Theory and Adolescent Health 2017* (pp. 449-475). Springer, Cham.
11. Jessor R, Turbin MS. Parsing protection and risk for problem behavior versus pro-social behavior among US and Chinese adolescents. *Journal of youth and adolescence*. 2014; 43(7):1037-51.
12. Dick DM, Viken R, Purcell S, Kaprio J, Pulkkinen L, Rose RJ. Parental monitoring moderates the importance of genetic and environmental influences on adolescent smoking. *Journal of abnormal psychology*. 2007; 116(1):213.
13. Henneberger AK, Durkee MI, Truong N, Atkins A, Tolan PH. The longitudinal relationship between peer violence and popularity and delinquency in adolescent boys: Examining effects by family functioning. *Journal of youth and adolescence*. 2013; 42(11):1651-60.
14. Fleming CB, Catalano RF, Haggerty KP, Abbott RD. Relationships between level and change in family, school, and peer factors during two periods of adolescence and problem behavior at age 19. *Journal of youth and adolescence*. 2010; 39(6):670-82.
15. Wilson N, Syme SL, Boyce WT, Battistich VA, Selvin S. Adolescent alcohol, tobacco, and marijuana use: the influence of neighborhood disorder and hope. *American Journal of Health Promotion*. 2005; 20(1):11-9.
16. Fitzgerald R. Parenting, school contexts and violent delinquency. *Statistics Canada*. 2010.
17. Nocentini A, Menesini E, Salmivalli C. Level and change of bullying behavior during high school: A multilevel growth curve analysis. *Journal of adolescence*. 2013; 36(3):495-505.
18. Wang B, Deveaux L, Li X, Marshall S, Chen X, Stanton B. The impact of youth, family, peer and neighborhood risk factors on developmental trajectories of risk involvement from early through middle adolescence. *Social Science & Medicine*. 2014; 106:43-52.
19. Burrington LA. Neighborhood structure, immigrant status, and youth violence: Assessing the role of parental supervision. *Youth Violence and Juvenile Justice*. 2015; 13(4):367-90.
20. Elliott DS, Menard S, Rankin B, Elliott A, Wilson WJ, Huizinga D. *Good kids from bad neighborhoods: Successful development in social context*. Cambridge University Press; 2006.
21. Liljeberg JF, Eklund JM, Fritz MV, af Klinteberg B. Poor school bonding and delinquency over time: Bidirectional effects

- and sex differences. *Journal of Adolescence*. 2011; 34(1):1-9.
22. Hirschfield PJ, Gasper J. The relationship between school engagement and delinquency in late childhood and early adolescence. *Journal of Youth and Adolescence*. 2011; 40(1):3-22.
 23. Li Y, Zhang W, Liu J, Arbeit MR, Schwartz SJ, Bowers EP, Lerner RM. The role of school engagement in preventing adolescent delinquency and substance use: A survival analysis. *Journal of Adolescence*. 2011; 34(6):1181-92.
 24. Haynie DL, Doogan NJ, Soller B. Gender, friendship networks, and delinquency: A dynamic network approach. *Criminology*. 2014; 52(4):688-722.
 25. Akers RL. *Deviant Behavior: A Social Learning Approach*. Belmont, CA: Wadsworth. 1977. An upper level text written from a cultural transmission perspective. Evaluates major theories of deviance and examines a wide variety of deviant activities. 1973.
 26. Giordano PC, Cernkovich SA, Holland DD. Changes in friendship relations over the life course: Implications for desistance from crime. *Criminology*. 2003; 41(2):293-328.
 27. Wang B, Deveaux L, Li X, Marshall S, Chen X, Stanton B. The impact of youth, family, peer and neighborhood risk factors on developmental trajectories of risk involvement from early through middle adolescence. *Social Science & Medicine*. 2014; 106:43-52.
 28. Measelle JR, Stice E, Hogansen JM. Developmental trajectories of co-occurring depressive, eating, antisocial, and substance abuse problems in female adolescents. *Journal of abnormal psychology*. 2006; 115(3):524.
 29. Hooshmand S, Willoughby T, Good M. Does the direction of effects in the association between depressive symptoms and health-risk behaviors differ by behavior? A longitudinal study across the high school years. *Journal of Adolescent Health*. 2012; 50(2):140-7.
 30. Baldwin SA, Christian S, Berkeljon A, Shadish WR. The effects of family therapies for adolescent delinquency and substance abuse: A meta-analysis. *Journal of marital and family therapy*. 2012; 38(1): 281-304.

ORIGINAL RESEARCH

Prediction of Juvenile Delinquency based on Individual Vulnerability and the Risk Opportunity in the Family, Peers, School and Neighborhood in High Schools in Tehran

Mojtaba Habibi¹, Nikzad Ghanbari², Moloud Sivandian^{3*}, Haniyeh Mehdizadeh Hanjani⁴

1. Department of Health Psychology, School of Behavioral Sciences and Mental Health (Tehran Institute of Psychiatry), Iran University of Medical Sciences, Tehran, Iran.

2. Department of Clinical Psychology, University of Shahid Beheshti, Tehran, Iran.

3. Department of Psychology, Farabi Campus of University of Tehran, Qom, Iran.

4. Department of Counseling, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

ARTICLE INFORMATION

Article history

Received: 29 January 2018

Accepted: 18 June 2018

Published online: 06 November 2018

Keywords

Family

Juvenile delinquency

Neighborhood

Peer group

School

Vulnerable population

* Corresponding Author:

Moloud Sivandian; Department of Psychology, Farabi Campus of University of Tehran, Qom, Iran.

Tel: +98 936 904 7797

Fax: +98 21 6650 6853

Email: moloudsivandian@ut.ac.ir

ABSTRACT

Background and Aim: Present study was conducted to investigate the prediction of juvenile delinquency based on individual vulnerability and the risk opportunity in the family, peers, school and neighborhood in high schools in Tehran

Materials and Methods: This is a cross-sectional study. The statistical population of this study included all the female and male students of 20 districts of Tehran who were studying in high school during the academic year 2013-2014. The sample size of the study was 1847 individuals (946 (51.2%) girls and 901 (48.8%) boys). The sampling was performed in a multi-stage cluster method due to the extent of the population, and the participants of this study completed the socio-mental protective and risk factors and behaviors scale. Data were analyzed using multiple regression analysis, stepwise method, and SPSS-24 statistical software.

Findings: Results of present study showed that among predictor variables, risk opportunity/availability ($B=0.67$, $t=13.28$, $p<0.001$), vulnerability/family ($B=0.37$, $t=8.57$, $p<0.001$), and vulnerability/school ($B=1.14$, $t=6.7$, $p<0.001$) have significant prediction effect on adjusted index of adolescents' delinquent behavior, also adolescent boys do more delinquent behavior than girls ($t(1823) = 4.82$, $p<0.01$).

Conclusion: This study showed that the individual vulnerability and risk opportunity in the family, peers, school and neighborhood predict delinquent behavior in adolescents. So, it is necessary to take preventive measures and interventions for this age group, risk factors should be considered at individual, school and family levels.

© Copyright (2018) Arak University of Medical Sciences

Cite this article as: Habibi M., Ghanbari N., Sivandian M., et al. Prediction of Juvenile Delinquency based on Individual Vulnerability and the Risk Opportunity in the Family, Peers, School and Neighborhood in High Schools in Tehran. J Arak Uni Med Sci. 2018; 21(5): 53-61.